

■ Luutnantti Börje Mangs informoi 16.6.1943 rykmentinkomentaja Alpo Marttista suunnitelmista tähytyspartioiksi vihollisen Meritukikohtaan. Iskuryhmiä johtaisivat Harry Järvi ja Börje Mangs.

Komeat kunniamerkit Vaasan Sotaveteraanimuseon kokoelmiin

Ruotsissa syntynyt ja siellä koko ikänsä asunut suomalaistaustainen Gunnar Mangs oli kesällä yhteydessä Vaasan Sotaveteraanimuseoon ja ilmaisi halunsa lahjoittaa hallussaan olevat sotaveteraani-isänsä ja lottana toimineen äitinsä kunniamerkit museolle.

■ TEKSTI: ILKKA VIRTANEN

Tiukassa 29.1.1918 syntynyt **Gunnar Mangsin** isä **Börje Michael Mangs** († 22.10.2000 Kalix, Ruotsi) ja Kokkolassa 9.11.1924 syntynyt äiti **Marita Synnöve Åkerberg** († 13.3.1999, Kalix) tutustuivat toisiinsa sodan aikana Helsingissä, avioituivat heti sodan päätyttyä, saattoivat opintonsa loppuun ja muuttivat pian pysyvästi Ruotsiin. Gunnar Mangs on koonnut lähinnä omia ja sisarensa lapsia varten kertomuksen isänsä ja äitinsä sodanaikaisista vaiheista. Hän luovutti kopion tästä kirjoituksestaan kunniamerkkien yhteydessä Vaasan Sotaveteraanimuseolle.

Olen laatinut suomenkielisen tiivistelmän tästä Gunnar Mangsin kirjoittamasta vanhempiensa tarinasta. Poikkeuksellisen hieno kunniamerkkikokonaisuus ansaitsee mielestäni

myös taustatietojen julkistamisen. Eriytyisen kunnioitettavaa on se, että vanhempiensa Ruotsiin muuton seurauksena ruotsalaisessa yhteiskunnassa koko elämänsä viettänyt Mangs arvostaa suomalaisia juuriaan ja vanhempiensa panosta maamme itsenäisyyden säilyttämisessä siinä määrin, että haluaa välittää tiedot näistä myös suvun nuoremille sukupolville ja haluaa palauttaa vanhempiensa oman isänmaansa hyväksi tekemästä työstä saamat tunnustukset alkulähteelleen.

Börje Mangsin sotapolku

Börje Mangs suoritti ylioppilastutkinnon Kristiinankaupungin ruotsinkielisessä yhteiskoulussa 1937. Hän suoritti 15 kuukauden mittaisen vänrikin arvoon johtaneen varusmiespalveluksensa 1938–39. Syksyllä 1939 hän aloit-

■ Börje ja Marita Mangsin kunniamerkit Vaasan sotaveteraanimuseon kunniamerkkivitrinissä.

ti metsänhoitajan tutkintoon tähtäävät opintonsa Helsingin yliopistossa. Opinnot kuitenkin keskeytyivät talvisodan alkaessa. Mangs toimi sodassa joukkueenjohtajana, loppuvaiheessa myös komppanianpäällikkönä JR 69:n riveissä Laatokan pohjoispuolella, Kollaan rintamalla. Ansioistaan talvisodassa Mangsille myönnettiin 4. luokan Vapaudenristi miekkojen kera. VR4:n saadessaan hän oli vain 22-vuotias.

Syksyllä 1940 Mangs jatkoi keskeytyneitä opintojaan Helsingissä. Keväällä 1941 hän aloitti opintoihin kuuluvan harjoittelun Ruotsissa Kruununtilavirastossa (Domänverket). Harjoittelujakso keskeytyi uuteen palvelukseenastumismääräykseen 1.7.1941. Hänet sijoitettiin JR 61:een (Sextiettaniin), ensimmäisenä tehtävänään 3. pataljoonan lähettiupseeri. JR61 eteni kohti Syväriä, joka saavutettiin 8.9.1941. Rykmentti pysyi Syvärin Shemenski-lohkolla aina kesään 1944 asti.

Hyökkäysvaiheen päätyttyä Mangs ylennettiin luutnantiksi, ja hän sai toisen Vapaudenristinsä, nyt VR4:n miekkojen ja tammenlehvän kera. Huhtikuussa 1942 rykmentti kävi kovia taisteluja vihollista vastaan. Asemat säilytettiin, mutta JR61 menetti 56 miestä kaatuneina ja 193 haavoitui. Rykmentin komentajaksi tuli toukokuussa 1942 everstiluutnantti **Alpo Marttinen**, joka toimi komentajana sodan loppuun asti. Marttisesta johdolla rykmentistä kouliintui eliittijoukko-osasto.

Luutnantti Mangsista tuli syyskuussa 1942 JR61:n II pataljoonan 5. komppanian päällikkö. Asemasodan aikana komppania kävi kiivaita taisteluja vihollista vastaan. Mukana oli myös runsaasti partioitehtäviä. Yksi merkittävimmistä voitoista oli neuvostoarmeijan Meri-tukikohdan valtaaminen ja tuhoaminen heinäkuussa 1943. Ansioistaan komppanianpäällikkönä Mangs sai marraskuussa 1943 sekä VR3:n miekkojen kera että VR3:n miekkojen ja tammenlehvän kera.

Kevättalvella 1944 asemasotavaihe oli niin stabiili, että Börje Mangs sai

lomaa jatkaakseen jo kahdesti keskeytyneitä opintojaan. Tällöin hän tapasi Svenska Handelshögskolanissa opiskelevan Marita Åkerbergin. Pari aloitti seurustelun, joka kuitenkin pian keskeytyi ja siirtyi kirjeenvaihdon tasolle, kun molemmat saivat komennuksen takaisin tehtäviinsä. Börje palasi 5.6. joukko-osastoonsa Syvärille ja Marita 3.6. radistilotaksi Suursaarelle.

17. Divisioona, johon JR61 kuului, oli Mangsin palatessa rintamalle reservissä rintaman takana Laatokan pohjoispuolella. Vihollisen suurhyökkäyksen edetessä Karjalankannakselle divisioona siirrettiin junakuljetuksel-

■ Tuore aviopari Marita ja Borje Mangs 29.10.1944.

Börje Mangsin kunniamerkit

1. VR2 miekkojen kera.....(18.6.1944)
2. VR3 miekkojen ja tammenlehvän kera.....(16.11.1943)
3. VR3 miekkojen kera.....(16.11.1943)
4. VR4 miekkojen ja tammenlehvän kera..... (10.2.1941)
5. VR4 miekkojen kera..... (20.6.1940)
6. Talvisodan muistomitali "Laatokan Karjala)
7. Jatkosodan muistomitali
8. 12. Divisioonan Talvisodan muistomitali, Kollaan rintama 6/12 1939 – 13/ 1940
9. 17. Divisioonan muistomitali "Syväri-Kannas" 1941-1944
10. Ruotsin Vapaaehtoisjoukkojen muistomitali
11. Sininen Risti
12. Suomen Sotaveteraaniliiton 25-vuotismuistomitali

Marita Mangsin kunniamerkit

1. Suomen Valkoisen Ruusun 1. luokan mitali
2. Talvisodan muistomitali
3. Jatkosodan muistomitali
4. Rannikkotyöstön muistomitali
5. Kotirintaman muistomitali
6. Sininen Risti
7. Lotta Svärdin ansiomitali
8. Suomen Sotaveteraaniliiton 25-vuotismuistomitali

la sinne. Divisioona saapui 22.6. alueelle ja korvasi paniikkiin joutuneet joukot, jotka olivat luopuneet Viipurin puolustamisesta. JR61:n tehtäväksi tuli torjua vihollisen hyökkäykset Tienhaaran alueella. Ratkaisevat taistelut käytiin 23.6. Vihollinen torjuttiin tällä alueella lopullisesti niin, että asemat säilytettiin sodan loppuun asti. Seuraavien viikkojen aikana vastaavat tulokset saavutettiin Talissa ja Ihantalassa.

Komppanianpäällikkönä toiminut Börje Mangs haavoittui Tienhaaran taistelussa vakavasti. Hän sai kranaatin räjähdyksessä runsaasti sirpaleita yläruumiiseensa niin, että mm. keuhkot vaurioituivat vakavasti. Kolmen kuukauden hoito Tampereen sotilassairaalassa johti kuitenkin nopeaan toipumiseen. Muistona taistelusta Mangs sai kuitenkin kantaa loppuelämänsä selässään lukuisia kranaattisirpaleita, joilla hän myöhemmin hämmästytti ruotsalaisia röntgenlääkäreitä. Ansoistaan Tienhaaran taisteluissa Mangsille myönnettiin kap-

teenin arvo, ja hän sai heinäkuussa 1944 2. luokan Vapaudenristin miekkojen kera. Kunniamerkin myöntö on eräänlainen harvinaisuus: Mangs oli merkin saadessaan vain 26-vuotias, eikä ollut tavanomaista, että kapteenille myönnettiin VR2.

Marita Mangs lottana kotirintamalla ja sotatoimialueella

Marita Åkerbergin isä toimi lennätinvirkailijana rautateillä Kokkolassa ja äiti hoiti lapsia kotona. Äiti kuoli Maritan ollessa 12-vuotias. Isä muutti nuorempien lasten kanssa 1939 Tammisaareen, ja Marita jatkoi asumista Kokkolassa isovanhempiensa luona. Marita liittyi pikkulottiin ja toimi talvisodan ajan sotilassairaalassa ja ilmailuvuorontehtävissä. Välirauhan alettua hän muutti Helsinkiin kouluun ja osallistui jo kesällä pikkulottatoimintaan. Seuraavaksi talveksi hän muutti perheensä luokse Tammisaareen ja jatkoi koulunkäyntiään. Jatkosodan

alettua hän osallistui koulunkäynnin ohella ilmavalvontaan Tammisaareessa ja Tikkurilassa.

Marita suoritti ylioppilastutkinnon 1942 ja kirjautui ekonomiopiskelijaksi Hankeniin. Kesällä 1942 hän koulutautui Ahvenanmaalla radistilotaksi ja toimi sen jälkeen lennätintehtävissä Hangossa. Pian hänet siirrettiin vastaaviin tehtäviin Suursaarelle Suomenlahden itäosaan. Nuori radistolotta koki Suursaarella myös sodan kauhunhetkiä. Aselevon jo tultua ja Suomen saatua velvoitteen karkottaa saksalaiset joukot maasta saksalaiset yrittivät 14.9.1944 miehittää Suursaa-aren. Valtausyritys johti ankariin taisteluihin, joissa 153 saksalaissohilasta kuoli ja yli 1 000 otettiin vangeiksi. Suomalaissotilaita kaatui 37. Kotiväelle lähettämässään kirjeessä Marita kertoo kokeneensa tuolloin päivän, josta ei tuntunut koskaan tulevan loppua.